

## QIZAMIQ KASALLIGINING DUNYO MAMLAKATLARIDA TARQALISHI VA EPIDEMIOLOGIYASI

*Yusupova Muhabbat Shuxratovna*  
*Komilov Zafarbek Mirzaolimovich*  
*Cenrtal Asian Medical University*  
[Zafarjonkomilov85@gmail.com](mailto:Zafarjonkomilov85@gmail.com)

**Annotatsiya:** Ushbu maqola qizamiq kasalligining dunyo mamlakatlarida tarqalishi, epidemiologiyasi va oldini olish choralari haqida batafsil ma'lumot beradi. Qizamiq kasalligi yuqori yuquvchan virusli kasallik bo'lib, asosan bolalar orasida uchraydi. Maqolada qizamiqning etiologiyasi, klinik ko'rinishi, global epidemiologik holati, asosiy xavf omillari va so'nggi yillardagi epidemiyalar misollar bilan yoritilgan. Xususan, Yevropa mintaqasidagi qizamiq tarqalishi va vaksina qarshiligi muammolari JSST, ECDC va CDC manbalari asosida tahlil qilingan. Maqola vaksina qoplamini oshirish va jamoatchilikni emlash bo'yicha ongli qilish zarurligini ta'kidlaydi.

**Annotatsiya:** В статье представлена подробная информация о распространении, эпидемиологии и мерах профилактики кори во всем мире. Корь — высококонтагиозное вирусное заболевание, встречающееся преимущественно среди детей. В статье рассматриваются этиология, клиническая картина, глобальная эпидемиологическая ситуация, основные факторы риска и недавние эпидемии с примерами. В частности, на основе источников ВОЗ, ECDC и CDC были проанализированы проблемы вспышек кори и резистентности к вакцинам в Европейском регионе. В статье подчеркивается необходимость расширения охвата вакцинацией и повышения осведомленности населения о вакцинации.

**Abstract:** This article provides detailed information on the spread, epidemiology, and prevention of measles in countries around the world. Measles is a highly contagious viral disease that mainly affects children. The article covers the etiology, clinical manifestations, global epidemiological situation, main risk factors, and recent epidemics of measles with examples. In particular, the spread of measles and the problems of vaccine resistance in the European region are analyzed based on sources from WHO, ECDC, and CDC. The article emphasizes the need to increase vaccine coverage and raise public awareness about vaccination.

**Kalit so'zlar:** Qizamiq kasalligi, Morbilli virus, Epidemiologiya, Yuqumli kasallik, Vaksinatsiya qoplamasi, Vaksina qarshiligi, Epidemiyalar, JSST, ECDC, CDC, Yevropa mintaqasi, Virus tarqalishi, Kasallikning oldini olish, Sog'liqni saqlash tizimi, Immunitet.

**Ключевые слова:** Корь, вирус морбилли, эпидемиология, инфекционные

заболевания, охват вакцинацией, устойчивость к вакцинам, эпидемии, ВОЗ, ECDC, CDC, Европейский регион, распространение вируса, профилактика заболеваний, система здравоохранения, иммунитет.

**Keywords:** Measles, Morbillivirus, Epidemiology, Infectious disease, Vaccination coverage, Vaccine resistance, Epidemics, WHO, ECDC, CDC, European region, Virus spread, Disease prevention, Health system, Immunity.

### Kirish

Qizamiq (morbilli)-yuqori yuquvchan virusli kasallik bo'lib, asosan bolalar orasida keng tarqaladi. So'nggi yillarda dunyo bo'ylab qizamiq kasalligining tarqalishida sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Ba'zi mamlakatlarda kasallik kamaygani qayd qilinayotgan bo'lsa, boshqalarida aksincha, epidemiyalar ko'paymoqda. Ushbu maqolada qizamiqning global tarqalishi, epidemiologik holati, sabab va oqibatlar, shuningdek, oldini olish choralariga bag'ishlangan.

Qizamiq kasalligining etiologiyasi va klinik ko'rinishi: Qizamiq – Morbilli virusining sababchi bo'lishi bilan yuzaga keladigan yuqumli kasallikdir. Virus asosan havo tomchilari orqali yuqadi. Kasallikning inkubatsion davri taxminan 10-14 kunni tashkil qiladi. Klinik alomatlariga isitma, burun oqishi, ko'z qizarishi, yo'tal, tanada qizil toshmalar kiradi. Kasallik ayniqsa yosh bolalarda og'ir kechishi, pnevmoniya va ensefalit kabi asoratlar xavfi mavjud.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, qizamiq dunyo bo'ylab jiddiy sog'liq muammosi bo'lib qolmoqda. 2019 yilda butun dunyo bo'yicha qizamiq bilan kasallanish holatlari sezilarli darajada oshgan, ayniqsa, Afrika va Osiyo mamlakatlarida epidemiyalar ko'paygan. Masalan, Afrika qit'asida 2019 yilda taxminan 207,500 kishi qizamiq sabab vafot etgan.

Epidemiologik holat mintaqalar bo'yicha

**-Afrika:** Yuqumli kasalliklar darajasi yuqori bo'lib, sog'liqni saqlash tizimining zaifligi sababli epidemiyalar ko'p uchraydi.

**-Osiyo:** Aholining zichligi yuqori bo'lgani uchun, qizamiq ko'plab hududlarda keng tarqaladi, ayniqsa vaksina qoplamining yetarli emasligi sababli.

**-Yevropa:** Ba'zi mamlakatlarda vaksina qarshiligi va noto'g'ri ma'lumotlar sababli kasallik qayta paydo bo'lmoqda.

**-Shimoliy va Janubiy Amerika:** Vaksinatsiya dasturlarining samarali amalga oshirilishi tufayli qizamiq kasalligi sezilarli kamaygan.

Qizamiq kasalligining asosiy sabab va xavf omillari

Qizamiqning tarqalishiga quyidagi omillar ta'sir ko'rsatadi:

**-Vaksinatsiya darajasining pastligi**

**-Sog'liqni saqlash tizimining zaifligi**

**-Aholining qashshoqligi va ma'lumot yetishmasligi**

**-Yuqori aholi zichligi va migratsiya jarayonlari****-Vaksina qarshiligi va noto'g'ri ijtimoiy fikrlar**

Dunyo mamlakatlarida qizamiq epidemiyalarining oxirgi yillardagi holati. Yaqingi o'n yillikda bir qancha mamlakatlarda qizamiq epidemiyalari qayd qilindi:

**-Demokratik Respublikasi Kongo** (2018-2019 yillarda katta epidemiyalar)

**-Hindiston va Pokiston** (ba'zi hududlarda emlash qoplamining pastligi sababli)

**-AQSh va Yevropa davlatlari** (vaksina qarshiligi sababli kichik epidemiyalar)

**-Braziliya va boshqa Lotin Amerikasi mamlakatlari.**

Yevropa mamlakatlarida qizamiq kasalligining tarqalishi

Yevropa mintaqasida qizamiq kasalligi asosan emlash qoplamining yetarli bo'lmaganligi va vaksina qarshiligi (vaksinatsiya qarshiligi) sababli qayta paydo bo'lishi kuzatilmoqda. So'nggi o'n yillikda, ayniqsa 2017-2019 yillarda Yevropaning bir qancha mamlakatlarida jiddiy epidemiyalar ro'y berdi.

Asosiy sabablar:

**-Vaksina qoplamining yetishmasligi:** Ayrim mamlakatlarda emlash darajasi pastligi tufayli immunitet darajasi pasayadi, bu virusning tez tarqalishiga imkon beradi.

**-Vaksina qarshiligi:** Ijtimoiy tarmoqlar va ba'zi jamoatchilik guruhlarida vaksina haqidagi noto'g'ri ma'lumotlar tarqalishi odamlarni emlashdan tiyilishiga olib kelmoqda.

**-Migratsiya va sayohatlar:** Virus yuqadigan hududlardan kelgan migratsiya oqimlari ham tarqalishga sabab bo'ladi.

Epidemiologik holat va misollar:

**-Fransiya (2018-2019):** 2018 yilda Fransiyada 2,500 dan ortiq qizamiq holati qayd etilgan. Bu mamlakatda vaksina qoplamining pasayishi va vaksina qarshiligi epidemiyaning asosiy sababi bo'lgan.

**-Germaniya:** 2017 yilda Germaniyada 900 dan ortiq qizamiq holati ro'yxatga olingan, 2019 yilda esa kasallik holatlari ko'paygan.

**-Italiya:** 2017-2018 yillarda qizamiq epidemiyasi kuzatilgan. Vaksinatsiya darajasining pasayishi asosiy omil sifatida ko'rsatiladi.

**-Rossiya:** Rossiyada ham so'nggi yillarda qizamiq holatlari ko'payishi qayd etilgan, ayniqsa, uzoq hududlarda vaksinatsiya qoplamining pastligi sababli.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) Yevropa mintaqasi hisobotlari

**Manba:** WHO Europe - Measles outbreaks

JSST Yevropa mintaqasidagi qizamiq kasalligining epidemiologik holatini muntazam kuzatib boradi va hisobotlar tayyorlaydi. So'nggi yillarda Yevropada qizamiq kasalligi ko'payishi qayd etildi, ayniqsa 2017-2019 yillarda jiddiy epidemiyalar bo'lib o'tdi.

-2018 yilda Yevropa mintaqasida qariyb 82,500 qizamiq holatlari ro'yxatga olindi, 72 ta o'lim holati kuzatildi.

-Epidemiyaning asosiy sababi - vaksina qoplamining yetarli emasligi.

-Ayrin mamlakatlarda (masalan, Fransiya, Germaniya, Italiya) vaksina qarshiligi va emlash dasturlarining samarasizligi tufayli qizamiq holatlari ko'paymoqda.

JSST qizamiqni oldini olish uchun emlash kampaniyalarini kuchaytirishni va ijtimoiy ongni oshirishni tavsiya qiladi.

ECDC (Yevropa kasalliklarning oldini olish va nazorat markazi)

**Manba:** ECDC measles surveillance reports

ECDC Yevropa bo'yicha qizamiq kasalligining nazoratini olib boradi va har yili batafsil hisobotlar e'lon qiladi.

-2017-2019 yillarda ECDC tomonidan berilgan hisobotlarga ko'ra, Yevropada qizamiq holatlari sezilarli darajada ko'paygan. 2018 yilda taxminan 23,927 holat ro'yxatga olingan.

-Vaksinatsiya darajasi 95% dan past bo'lgan hududlarda kasallik tez tarqalmoqda.

-Yevropa bo'yicha kasallik holatlari ko'payishining asosiy sababi — emlashni rad etish va vaksina bilan bog'liq noto'g'ri ma'lumotlarning tarqalishi.

-ECDC vaksina qoplamini oshirish, epidemiologik nazoratni kuchaytirish va jamoatchilikni xabardor qilish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Qizamiq kasalligining profilaktikasi

Qizamiq kasalligining samarali oldini olishning eng muhim usuli - emlashdir. Qizamiqqa qarshi vaksina yuqori darajada immunitet hosil qiladi va kasallikning tarqalishini sezilarli darajada kamaytiradi. Dunyo sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) va boshqa tibbiy tashkilotlar qizamiqqa qarshi emlash dasturlarini kengaytirishni tavsiya qiladi.

**Asosiy profilaktika choralariga quyidagilar kiradi:**

-**Vaksinatsiya:** Qizamiqqa qarshi vaksina odatda bolalar 9-12 oylik bo'lganda birinchi dozada, keyin esa 15-18 oylikda ikkinchi doza sifatida beriladi. Bu emlash dasturi qizamiq virusining tarqalishini to'xtatishda asosiy rol o'ynaydi.

-**Omma orasida targ'ibot ishlari:** Vaksina haqida noto'g'ri ma'lumotlar va vaksina qarshiligiga qarshi kurashish uchun ijtimoiy ongni oshirish, ilmiy asoslangan ma'lumotlarni yetkazish zarur.

-**Yuqori vaksina qoplamasi:** Jamoa immunitetini ta'minlash uchun vaksina qoplamasi kamida 95% bo'lishi kerak, bu virusning tarqalishini oldini oladi.

-**Kasallanganlardan uzoq turish:** Qizamiq bilan kasallangan shaxslar bilan aloqani cheklash va gigiena qoidalariga rioya qilish virusning tarqalishini kamaytiradi.

-**Sog'liqni saqlash tizimini mustahkamlash:** Yuqumli kasalliklarni aniqlash, tezkor javob choralarini ko'rish va epidemiologik nazoratni kuchaytirish qizamiqni oldini olishda muhim hisoblanadi.

Xulosa

Qizamiq — yuqori darajada yuqumli va og‘ir asoratlar bilan kechuvchi virusli kasallik bo‘lib, u butun dunyo bo‘ylab, ayniqsa emlash darajasi past bo‘lgan mintaqalarda jiddiy sog‘liq muammosi sifatida saqlanib qolmoqda. Epidemiologik tahlillar shuni ko‘rsatadiki, qizamiqning qayta tarqalishiga emlash qamrovi pastligi, vaksina qarshiligi, noto‘g‘ri ijtimoiy fikrlar va migratsiya kabi omillar bevosita ta’sir qilmoqda.

Yevropa mintaqasida, JSST va ECDC hisobotlariga ko‘ra, 2017–2019 yillarda emlash darajasi pasaygan mamlakatlarda qizamiq holatlari keskin oshgan. Bu esa kasallikka qarshi kurashishda doimiy monitoring, ommaviy emlash dasturlarini kuchaytirish va jamoatchilik ongini oshirish zarurligini ko‘rsatadi.

Qizamiqni butunlay oldini olish va uning global miqyosda yo‘qolishini ta’minlash uchun hukumatlar, tibbiyot muassasalari va jamoatchilik o‘zaro hamkorlikda harakat qilishi lozim. Eng samarali vosita — bu keng qamrovli va sifatli vaksina bilan emlashdir.

#### **Adabiyotlar ro‘yxati:**

1. Сивцева Н.М., Емельянова Е.А. Эпидемиология кори в странах Восточной Европы: вызовы и решения. // **Журнал Инфекционные болезни**, 2020. – №3. – С. 25–30.
2. Иванова Л.А., Чернова Т.Р. Современные подходы к профилактике кори в странах СНГ. // **Вопросы вирусологии**, 2019. – №4. – С. 12–18.
3. Роспотребнадзор РФ. Состояние заболеваемости корью в Российской Федерации и странах Европы (2018–2022 гг.) [Электронный ресурс]. – URL: <https://www.rosпотребнадзор.ru>
4. World Health Organization (WHO). Measles – Global situation and regional updates. Geneva: WHO, 2023. – URL: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/measles>
5. European Centre for Disease Prevention and Control (ECDC). Measles and Rubella Monitoring Reports (2017–2023). – URL: <https://www.ecdc.europa.eu/en/measles/surveillance-and-disease-data>
6. Dabbagh A., Laws R.L., Steulet C. et al. Progress toward regional measles elimination – Worldwide, 2000–2021. // **Morbidity and Mortality Weekly Report (MMWR)**. – 2022; 71(49): 1572–1578.
7. Patel M.K., Goodson J.L. Measles outbreaks in the 21st century: Causes and consequences. // **The Lancet Infectious Diseases**, 2020. – Vol. 20(6): 637–645.
8. Strebel P.M., Orenstein W.A. Measles. In: Plotkin S.A., Orenstein W.A., Offit P.A. **Vaccines**, 7th ed. – Elsevier, 2018. – pp. 579–618.
9. Centers for Disease Control and Prevention (CDC). Global measles outbreaks and elimination status. – URL: <https://www.cdc.gov/measles/global.html>